

ARGUMENT

În lucrarea intitulată *Polifonia ca model de analiză a discursului*, ne propunem să realizăm o analiză a instrumentelor lingvistice folosite de Titus Livius în opera *Ab Urbe condita*, pentru a da glas unor păreri multiple. Vom cerceta modul în care se produce, la nivel lingvistic, efectul de *polifonie* în textul istoriografic. Aspectele pe care ne propunem să le surprindem în descrierea configurației polifonice sunt:

- (i) maniera în care se construiesc lanțurile enunțiative polifonice în opera lui Titus Livius;
- (ii) identificarea unor contexte sociale, politice și militare care favorizează apariția unor configurații polifonice;
- (iii) gradul în care elementele de polifonie lingvistică influențează sensul global al enunțului.

Mergând mai departe, elementele investigate ne vor permite să surprindem similitudini, dar și diferențe între elementele configurațiilor polifonice analizate, atât în ceea ce privește distribuția și frecvența, cât și semnificația.

Obiectivele specifice pe care le avem în vedere sunt:

- (i) extragerea și inventarierea tuturor grupurilor nominale care intră în componența configurațiilor polifonice;
- (ii) prezentarea relațiilor dintre elementele constituente ale configurațiilor polifonice;
- (iii) descrierea aspectelor care pun în evidență dinamica elementelor constitutive;
- (iv) decelarea trăsăturilor care individualizează configurația polifonică în textul livian.

De la apariție, monumentală creație *Ab Urbe condita* a avut un public larg și variat, de la împărați și nobili, până la oameni de rând. Paginile textului livian au fost citite cu viu interes de contemporani și s-au bucurat de o largă difuzare chiar din timpul vieții autorului. Opera a rezistat veacurilor, deși nu în forma integrală, și a reprezentat subiect de interes pentru domenii de cercetare diferite, precum istoria, dreptul roman, geografia, etnografia, literatura, retorica, stilistica, gramatica etc.

În domeniul limbii și al literaturii, au arătat interes pentru formele de expresie ale textului lui Titus Livius o serie de cercetători din spațiul european

sau american. Temele de interes asupra cărora s-au aplecat mai mulți specialiști au fost relația dintre Livius și politica augustană, spiritul religios, contribuția la dezvoltarea istoriografiei, stilul istoriografic, prin comparații cu Caesar, Polybius, Tacitus, Cato Maior, Sallustius, patavinitatea, datarea, structura, compoziția, stilul sau oratoria.

Subliniem faptul că debutul secolului al XX-lea, în spațiul european, este marcat de o înflorire a edițiilor liviene:

- Hachette: Tite Live, *Histoire Romaine*, traducere, introducere, note, tabele istorice și geografice de Gaucher, tomurile I-IV, L. Hachette, (1867), *Ab Urbe condita libri XXI-XXX*, traduceri și note de O. Riemann și E. Benoist 1902:
- Teubner, editori G. Weissenborn și M. Müller, Leipzig, partea I (1932): cărțile I-X, partea a II-a (1933): cărțile XXI-XXX, partea a III-a (1938): cărțile XXXI-XL, partea a IV-a (1939): cărțile XLI-XLV și *periochae*;
- Oxford Classical Texts, Oxford: tomurile I-IV: traducere și note de R. S. Conway și C. F. Walters: tom I, 1914, cărțile I-V, tom II, 1919, cărțile VI-X, tom III, 1929, cărțile XXI-XXV, tom IV, 1935, cărțile XXVI-XXX, tom V, 1965, cărțile XXXI-XXXV, traducere și note de A. H. McDonald;
- Loeb Classical Library, London&Cambridge, cu o traducere în engleză în paisprezece volume: volumele I-V (1919, 1922, 1924, 1926, 1929), traducere de B. O. Foster, volumele VI-VIII, de F.G. Moore (1940, 1943, 1949), volumele IX-XI, de E. T. Sage (1935, 1936), volumele XII-XIII, de E. T. Sage și A. C. Schlesinger (1938), volumul XIV, de A. C. Schlesinger, cu un index general realizat de R. M. Geer (1959).
- Edizione Signorelli, Milano, *Livio, libri delle 'Storie'*, publică volume corespunzătoare fiecărei cărți liviene, din 1932 până în 1935, cu traducători precum: L. D'Amore: cartea I (1932), cartea II (1933), cartea IV (1933), N. Scarano: cartea III (1933), A. Nucciotti: cartea V (1933), F. Nunziata: cartea VI (1934), G. de Longis: cartea VII (1933), G. Bonelli: cartea VIII (1934) etc.
- Edition Garnier, Paris: Tite-Live, *Histoire romaine*. Traducere, introducere și note de E. Lasserre 1934-1943, vol. I-VII.
- Collection Budé: Tite-Live, *Histoire romaine*, 1940-1977, zece volume, text revizuit de J. Bayet și traduceri de G. Baillet, J. Bayet, R. Bloch, A. Hus, P. Jal.

Cercetările cuprind analize din sfera oratoriei, a limbii, a stilului și a gramaticii. Ragnar Ullmann realizează un studiu comparativ al discursurilor din istoriografia latină, comparând textul livian cu operele lui Sallustius și Tacitus: *La Technique des discours dans Salluste, Tite-Live et Tacite: La matière et la composition* (1927). Tot Ullmann este autorul unui studiu despre stilul discursului în *Ab Urbe Condita, Etude sur le style des discours de Tite-Live* (1929). A. D. Leeman, în studiul multidisciplinar *Orationis ratio. The stylistic theories and practice of the roman orators, historians and philosophers* (1963), analizează relația prozatorilor latini cu doctrinele literare și ale retoricii și evidențiază intenția moralizatoare a operei lui Titus Livius. J. Dangel, în *La phrase oratoire chez Tite Live* (1982), notează că autorul patavin folosește un amestec de stiluri în căutarea unei unități de ton și realizează o analiză a funcționalității structurilor sintactice, ritmice și metrice ale discursurilor.

În ceea ce privește limba și stilul lui Titus Livius, cercetătorii au observat eforturile autorului de a pune bazele unei limbi literare, precum și aspecte ce țin de caracterul local al limbajului livian, patavinitatea: K. Gries, *Constancy in Livy's latinity* (1947), Kurt Latte, „Livy's Patavinitas” (1940), A.H. McDonald, „The Style of Livy” (1957), H. Tränkle, „Beobachtungen und Erwagungen zum Wandel der livianischen Sprache” (1968), Chausserie-Laprée, Jean Pierre, *L'expression narrative chez les historiens latins. Histoire d'un style* (1969), H. Aili, „Livy's Language: A Critical Survey of research” (1982).

Studiile de gramatică sunt puține și cuprind aspecte variate din domeniul semanticii, precum: J. N. Adams, „The Vocabulary of the Later Decades of Livy” (1974), J. E. Phillips, „Form and Language in Livy's Triumph Notices” (1974). În domeniul morfologiei, O. Riemann semnează lucrarea *Études sur la langue et la grammaire de Tite-Live* (1879) și R. B. Steele realizează un amplu studiu în șapte volume, despre sistemul flexionar al cazurilor în textul livian, *Case Usage in Livy* (1910-1913). Un punct de interes în direcția sintaxei a reprezentat subordonata condițională, cercetată de R. B. Steele, *Conditional Statements in Livy*, (1910), C. Bodelot, „Si ‘complétif’ chez Tite Live” (1998).

Sesizăm astfel absența unor studii aplicate pe opera liviană din perspectiva noii ramuri a studiului limbii, pragmatica, precum și o oportunitate de a investiga textul cu instrumentele moderne de cercetare a discursului. Abordarea noastră va avea în vedere o cercetare a operei lui Titus Livius cu metodele oferite în ultimele decenii de lingviști care s-au preocupat de o dezvoltare a conceptelor ce țin de polifonia lingvistică.

Ipoteza de cercetare

Toate limbile naturale au structuri sintactice complexe și maniera în care se construiesc și se utilizează unitățile lingvistice componente diferă destul de mult de la un idiom la altul. Construcția unei fraze presupune ca autorul să dea dovadă de creativitate în instrumentalizarea unei mase amorfe de cuvinte și să stabilească multiple conexiuni, conforme cu mesajul care urmează a fi transmis.

În cercetarea noastră, pornim de la ipoteza că textul latin *Ab Urbe condita* de Titus Livius conține o structură polifonică, de voci multiple, pe care autorul le lasă să comunice prin maniere variate.

Cadrul conceptual și teoretic

Noțiunea de *polifonie* a devenit subiect de îndelungi dezbateri în domeniile literaturii și ale lingvisticii, după ce Mihail Bahtin a aplicat-o în studiul despre romanele lui Dostoievski. Cercetarea noastră are la bază grila de analiză *ScaPoLine*, semnată de un grup de cercetători preocupați de polifonia lingvistică: Henning Nølke, Hjersti Fløttum, Coco Norén. În viziunea acestora, structura *-p*, *structură polifonică*, este fixată la nivelul limbii, iar *configurația polifonică*, la nivelul cuvântului. O configurație conține mărci ale instanțelor enunțiative puse în cadru, îndeosebi pe cea a locutorului, care este elementul esențial. Aceasta este creată cu ajutorul unor saturații de variabile oferite de structura *-p*. Configurația polifonică are în alcătuire patru elemente: *locutorul*, *punctul de vedere*, *fînța discursivă* și *legăturile enunțiative*. Locutorul este regizorul unei „minidrame” în cadrul căreia iau cuvântul alte ființe discursive, pentru a prezenta păreri sau puncte de vedere. Reies din context atitudinile vorbitorilor, prin raportare la alte puncte de vedere identificate cu ajutorul legăturilor enunțiative. Prin urmare, analiza în termenii grilei lingviștilor scandinavi are în vedere identificarea microconfigurațiilor discursive.

Corpus

Analiza textului *Ab Urbe condita* a presupus două componente: una, a textului latinesc, iar cea de a doua, a traducerii în limba română. Ediția latinească pe care am consultat-o în cercetarea noastră este varianta digitalizată a lucrării, disponibilă pe site-ul <https://www.thelatinlibrary.com/Liv.html>, pe care am comparat-o cu edițiile Teubner și Hachette, precum și cu ediția bilingvă, în două volume, apărută la editura Universitas (2000). Menționăm că varianta digitalizată a permis, prin opțiunea „căutare”, obținerea unor rezultate

mai rapide și a favorizat cuantificarea riguroasă a rezultatelor obținute. Din acest motiv, în cadrul subcapitolelor, există informații statistice referitoare la frecvența unor termeni precum *fama*, *fabula* sau *rumor*, centri ai unor nuclee polifonice în opera liviană.

Fragmentele în limba română utilizate ca exemple au fost extrase din Titus Livius, *Ab urbe condita* („*De la fundarea Romei*”), vol. I-V: vol. 1, 1959, traducere de Janina Villan, Florica Demetrescu, Paul H. Popescu, studiu introductiv de Toma Vasilescu, note de Paul H. Popescu, vol. II, 1959, traducere și note de Paul H. Popescu, vol. III, 1961, traducere de Florica Demetrescu, Toma Vasilescu, Paul H. Popescu, note de Paul H. Popescu, vol. IV, 1962, traducere de Toma Vasilescu, Florica Demetrescu, Paul H. Popescu, note de Toma Vasilescu, Paul H. Popescu, vol. V, 1963, traducere de Toma Vasilescu, Florica Demetrescu, Paul H. Popescu, note de Paul H. Popescu, Florica Demetrescu.

Elemente inovatoare

În contextul unui reviriment al interesului pentru textele antichității latine înregistrat în ultimii ani, studiile clasice românești care abordează textul lui Titus Livius nu sunt numeroase și abordarea este realizată preponderent din perspectiva domeniului istoric. Nu există în limba română o lucrare care să se concentreze exclusiv pe o abordare din perspectivă pragmatică a operei autorului patavin. Prin urmare, alegerea acestei teme conferă originalitate demersului nostru analitic. Ne propunem, o descriere a configurației polifonice în *Ab Urbe condita*, printr-o analiză a grupurilor nominale care indică existența unei multiplicități vocale în discurs. Facem precizarea că nu este vorba despre o contradicție în raport cu afirmațiile anterioare, nici de o contestare sau de o anulare a rezultatelor obținute până în acest moment. Poziția pe care ne situăm are, în concepția noastră, un caracter complementar, și anume, intenția de conjuga rezultatele cercetărilor anterioare cu observațiile extrase în urma aplicării grilei de analiză a lingviștilor scandinavi.